

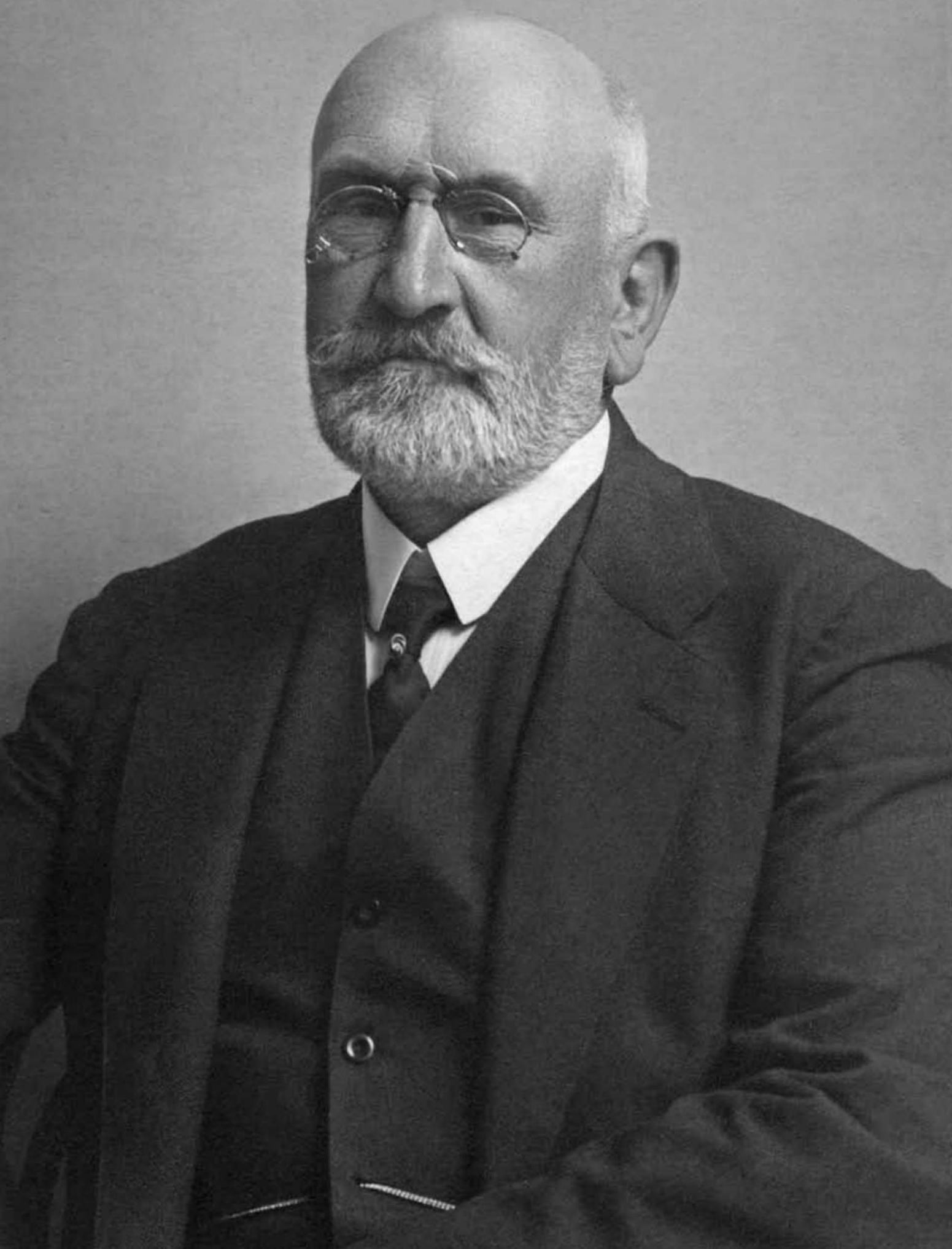


ВОЛОДИМИР  
ШУХЕВИЧ

# ГУЦУЛЦІНА



Видавець  
Олександр  
Савчук



## ЗМІСТ

*Андрій КАРПЕНКО*

З ІСТОРІЇ НАПИСАННЯ «ГУЦУЛЬЩИНИ» .....13

### ГУЦУЛЬЩИНА

[Передмова В. Шухевича] .....41

#### [ПЕРША ЧАСТЬ]

I. Огляд фізикографічний (орографія, гідрографія, геологія, клімат, плоди мінеральні, флора, фауна) .....	43
II. Огляд етнологічний .....	67
III. Статистичний огляд .....	96
IV. Гуцульське село .....	113
V. Гуцульський оседок .....	128
VI. Гуцульська церква .....	157
VII. Гуцульська ноша .....	162
VIII. Гуцульський харч .....	182
Зміст першої частини .....	187

#### ДРУГА ЧАСТЬ

IX. Звичайні заняття Гуцулів .....	191
1. Праця в оседку .....	191
Жорна .....	192
Робота коло лону і колопнів .....	193
Вовна .....	197
Шиття .....	199
Олій .....	207
Копанє .....	210
Оранє .....	210
2. Сінокоси .....	214
3. Бутини. Сплавачка .....	219
4. Полонина .....	230
5. Рибарство .....	268
6. Стрілецтво .....	275

Х. Домашній промисл .....	286
1. Лижкарство .....	293
2. Коритарство .....	294
3. Боднарство .....	295
4. Столярство .....	298
5. Кушнірство.....	298
6. Ткацтво .....	300
7. Гончарство .....	305
8. Мосяжництво.....	318
9. Вироби з ременя .....	338
10. Різьбярство.....	338
Зміст першого тому [першої та другої частин] .....	365

### ТРЕТА ЧАСТЬ

XI. Родини.....	369
XII. Гуцульське весіля .....	379
XIII. Гуцульські струменти .....	437
XIV. Гуцульські танці.....	446
XV. Гуцульські пісні.....	449
[Нотні записи]	
I. На скрипку.....	451
II. На фльоиру і сопівку .....	460
III. На трембіту .....	468
IV. Сьпіванки.....	470
а) весільні .....	470
б) коломийки.....	477
[Тексти]	
1. Коломийки.....	479
2. Сьпіванки .....	522
3. Жовнярські сьпіванки .....	540
4. Поетичні оповідання .....	553
XVI. Смерть .....	609
Зміст третьої частин.....	624

### ЧЕТВЕРТА ЧАСТЬ

[XVII. Обряди церковні] .....	627
Час і його поділ.....	627
Різдво .....	635
Коляди.....	649
[Нотні записи].....	649

[Тексти].....	652
I. Священикови.....	652
II. Коляди під вікнами.....	661
III. Коляди газді.....	676
IV. Коляди газдині.....	695
V. Коляди вдовиці.....	709
VI. Коляди парубкови.....	713
VII. Коляди дівчині.....	729
VIII. Коляди дитині.....	756
IX. Коляди загальні.....	758
X. «Умерла» (коляда).....	797
«Пльисанки».....	806
«Кругльики».....	814
«Розпльиси».....	818
Новий Рік.....	819
Йордан.....	829
Стрітенє.....	836
Говіне.....	836
Федоровиця.....	838
Веснованє.....	839
Благовіщенє.....	840
Писанки.....	842
Бечкова неділя.....	854
Страсний тиждень.....	854
Паска.....	856
Паскевник.....	859
Волочівний понедівник.....	867
Рахманський великдень.....	869
Власія.....	871
Сорок Мучеників.....	871
Прокопія.....	871
Св[ято] Юрія.....	872
Св[ятого] Марка.....	875
Бориса і Гліба.....	875
Вознесеніє.....	875
Зелені св[ята].....	876
Храм богацький.....	877
Храм у бідної.....	881
Іванішне св[ято].....	884
Кирика.....	890
Лії.....	890

Панталеймона.....	890
Маковея.....	890
Преображеніє .....	890
Усік[новенія] гл[ави] св[ятого] Івана.....	892
Симеона Стовпника .....	892
Чудо Арх[истратиґа] Михаїла.....	892
Воздвиженє Чес[ного] Хр[еста] .....	892
Еван[гелиста] Луки.....	893
Великомуч[еника] Димитра.....	893
Косми і Дамяна.....	893
Воведенє Пресв[ятої] Богор[одиці] .....	894
Андрея Апостола.....	895
Николая чудотворця.....	897
Зміст четвертої часті.....	898

## ПЯТА ЧАСТЬ

Передмова.....	901
XVIII. Гуцульські приказки.....	903
1. Про сотворенє сьвіта .....	903
2. Початок сьвіта і боротьба Сатани з Богом.....	909
3. Перші явидники.....	911
4. Їик біда з Богом хотїла тримати війну і йик собі наробила бідий.....	912
5. За старшого Сатану-Ирода і Бога.....	913
6. Триюда у ланцах і як він урвав ся.....	913
7. За що Юда прикований .....	914
8. Запроданє роду людського Адамом і кінець сьвіта.....	915
9. Велити .....	916
10. Перший млин.....	917
11. Жертва .....	917
12. Потопа.....	918
13. Ной і одноріг .....	919
14. Соломон і єго мати.....	919
15. Соломон і Біда.....	920
16. Соломон і баба, що хотїла віддавати си.....	920
17. Соломона і слабїсть єго .....	921
18. Їик Соломон мірьив землю.....	921
19. Смерть Соломона.....	922
20. Кінець сьвіта .....	922
21. Кінець сьвіта .....	923

22. Смерть Мойсея .....	923
23. За Юду Скарупійського.....	924
24. Як Ісус перед Жидами ховав си.....	925
25. Сус Христос і Петро .....	926
26. Мандрівка Суса Христа і сьв[ятого] Петра.....	926
27. Христос і Петро молотільниками.....	927
28. Жовнір старий, Господь Бог, Петро і Павло.....	928
29. Сьв[ятий] Павло.....	931
30. Як з крови сьв[ятого] Івана вийшла патеруха.....	932
31. Сьв[ятий] Николай і Антосій .....	933
32. Сьв[ятий] Николай і Якуб.....	933
33. Сьв[ятий] Николай безгрішний і грішний .....	934
34. Сьв[ятий] Николай і стрільці .....	934
35. Сьв[ятий] Николай і Єлена Константина.....	935
36. Казка за Єлену Константину .....	937
37. Служба трох братів у Бога; рай і пекло .....	938
38. Без Бога ані до порога .....	942
39. Хлопець віщун і колідочка чудесна .....	945
40. Як пустий парубок посватав цареву дівку .....	949
41. Казка за вівчюра та срібні вівці .....	950
42. Бай чортівский .....	953
43. Їйк пйиницьи записав душу чортови и їйк візволив си з того .....	955
44. Їйк записаний чортови став злодієм; чому є злодії на сьвітї.....	956
45. Вандрівний Гриць, поганий цар, єго слуга чорт і христїянцка царицьи .....	958
46. Сватане у поганого царя; голод, вітер, мороз.....	960
47. Набожний вїт у пеклі .....	961
48. Вїт лупїй у пеклі.....	963
49. Іван-віщун, біда і піп .....	964
50. Їйк бідний вїбрав души з пекла .....	965
51. Вдячний мертвец .....	966
52. Чорт і циган .....	969
53. Божий Фін.....	970
54. Божий Фін.....	974
55. Зрадлива сестра .....	978
56. За хлопцьи та єго лиху маму .....	981
56. Про золотого хлопцьи і царівну <sup>1)</sup> .....	986
57. Хлопец віщун і єго зрадлива сестра .....	988

<sup>1)</sup>В оригіналі допущено помилку: дві приказки під номером 56. — *Олександр Савчук*.

58. Трійонсин.....	990
59. Колисаний дуб.....	992
60. Закльятий цар.....	995
61. Вандрівка віслуженого жовньира Ганцина.....	997
62. Смерть.....	1001
63. Покараний стрілець.....	1002
64. За нетленного.....	1004
65. Ёик легінь шукав страху.....	1005
66. За три братя тай біду.....	1007
67. В неволи у вірлів.....	1008
68. Богач і сатана.....	1010
69. Перчович.....	1015
70. Сто синів рідних.....	1019
71. Чоловік і жинка.....	1022
72. Вдячний мертвец.....	1025
73. За богача, що свої маетки на бідних потратив.....	1029
74. Ёик люта жінка вігнала з пекла чортів.....	1031
75. Калай війтом.....	1033
76. За братів бідного и богатого.....	1034
77. Бідний и вітер.....	1035
78. Бідний, чорт и прошак.....	1037
79. За три братя, шо служили у Бога.....	1037
80. Служба за три червоні.....	1038
81. Дурень.....	1041
82. За злодії.....	1043
83. Три сини.....	1045
84. Клинко злодій.....	1046
85. На злодію шьипка горит.....	1049
86. Спілка жида з Грицем.....	1050
87. Недотепний хлопец.....	1052
88. Казка-небилицьи.....	1053
89. За гнів.....	1054
90. Скасоване панщини.....	1055
91. За жидівського Ивана и дурних жидів.....	1056
92. За дльичого жида голови гольи, ино пейси лишьют.....	1057
93. Чому Волохи куці сорочки но по ремінь носьи?.....	1059
94. Циганин.....	1059
95. Дідько в Сиготі.....	1060
96. Война хлопа з Поляком.....	1060
97. Ёик множат си брехні.....	1061
98. Гостина у Жьибівців.....	1061



99. Їик жид стрітив си з мерцем .....	1062
100. Про віщуна та когута .....	1062
101. Чому тепер зьвір не говорить .....	1063
102. Стара котюга и потьи .....	1064
103. Стара котюга и вовк .....	1067
104. Лис и кіт .....	1068
105. Когутик и курочка .....	1069
106. Так сьвіт платит .....	1069
107. По через шо шуті кози? .....	1070
108. Орел и мурашок .....	1071
XIX. Повірки про опришків і скарби .....	1072
1. Олекса Довбуш .....	1072
2. Юра Оженьик .....	1090
3. Оршан .....	1092
4. Дмитро Марусьик .....	1093
5. Бойчук .....	1094
6. Кричук .....	1095
7. Мирон Штола .....	1095
Конець опришкам .....	1096
XX. Про скарби .....	1097
XX. Про земні боги та про непрості люде <sup>2)</sup> .....	1100
1. Лісні-Лісниці .....	1100
2. Нявки-Мавки .....	1102
3. Русавки-Люзони .....	1103
4. Нічниці .....	1104
5. Мамуни .....	1104
6. Потопельники .....	1104
7. Відьми. — Опирі .....	1105
8. Нетленні .....	1112
9. Мольфарі .....	1113
10. Чинатарі .....	1114
11. Місьишники .....	1114
12. Вовкуни-Вовкулаки .....	1114
13. Верхоблюд .....	1115
14. Ворожки .....	1116
15. Ворожбит .....	1117
16. Сточники .....	1117
17. Урекливий .....	1120
18. Знахар-Знахарка .....	1122

<sup>2)</sup>В оригіналі допущено помилку: два розділи під номером XX. — *Олександр Савчук*.

19. Примівник .....	1122
20. Градівник .....	1123
XXI. Чередінники.....	1128
А) Чьиредованя за для людей.....	1128
Б) Чьиредованя за для маржини .....	1131
В) Чьиредованя за для бжіл .....	1136
Г) Чьиредованя против насланя тарганів .....	1138
XXII. Гуцульське лічництво.....	1139
А) Об'яви недуг і їх ліченє .....	1140
Б) Недуги і їх ліченє .....	1141
I. Внутрішні.....	1141
II. Недуги нервового укладу .....	1150
III. Жіночі недуги .....	1152
IV. Шкірні й інші недуги .....	1152
Поправедна смерть і 11 причкових .....	1156
XXIII. Віруваня про рослини й зьвірів і ужиток з них .....	1157
А) Рослини .....	1157
Б) Зьвірі .....	1165
XXIV. Загадки.....	1177
XXV. Словарець до всіх V-ти томів «Гуцульщини».....	1182
Зміст пятої части .....	1199

*Михайло ГЛУШКО*

«ГУЦУЛЬЩИНА» ВОЛОДИМИРА ШУХЕВИЧА — ВІДОБРАЖЕННЯ СТАНУ УКРАЇНСЬКОЇ ЕТНОГРАФІЇ НАПРИКІНЦІ ХІХ — НА ПОЧАТКУ ХХ ст. ....	1205
--	------

ВІД УПОРЯДНИКА .....	1217
----------------------	------

КОЛЬОРОВІ ІЛЮСТРАЦІЇ.....	після с. 1218
---------------------------	---------------



## З ІСТОРІЇ НАПИСАННЯ «ГУЦУЛЬЩИНИ»

Гуцульщина — етнографічний район України, який приваблював не одне покоління народознавців. Найкраще його вивчив Володимир Шухевич — відомий український етнограф, фольклорист, публіцист, педагог, культурно-освітній і громадський діяч.

Народився В. Шухевич 15 травня 1849 р. у с. Тишківці сучасного Городенківського району Івано-Франківської області в сім'ї священика й інтелектуала Осипа (Йосифа) Шухевича та Анни з дому Кульчицьких. Відзначимо, що Шухевичі мали родинні зв'язки з письменниками Яковом Головацьким і Миколою Устияновичем. Навчався В. Шухевич у Коломиї-ській, Станіславівській, а з 1865 р. — у Чернівецькій гімназіях. Однак через суперечки з учителями-консерваторами залишив Чернівці й перевівся до академічної гімназії у Львові. У 1870 р. В. Шухевича забрали до війська (службу відбував у Будапешті, Відні та Львові). Середню освіту завершив у Будапешті, після чого вступив на філософський факультет Віденського університету, де слухав лекції з математики, фізики та української мови. У 1877 р. закінчив Львівський університет. Після тривалого виконання обов'язків суплента, у 1890 р. номінований професором реальної школи у Львові, де працював до 1913 р. (викладав зоологію, ботаніку, мінералогію, геологію, фізику та математику)<sup>1</sup>.

В. Шухевич брав активну участь у громадському житті Львова: був членом товариств «Дружній лихвар» та «Просвіта», дійсним членом Наукового товариства ім. Шевченка у Львові, головою товариств «Руська Бесіда» (1896–1904), «Львівський Боян» (1891–1903), Музичного товариства

---

<sup>1</sup>Відділ рукописів Львівської національної наукової бібліотеки ім. В. Стефаника НАН України (далі — ВР ЛННБ ім. В. Стефаника НАН України), ф. 167, спр. 3470, арк. 28–29; *Арсенич П.* Етнографічна й культурно-освітня діяльність Володимира Шухевича / Петро Арсенич // Народна творчість та етнографія. — 2004. — № 3. — С. 16.

*Гуцульщина*, се вислідок моєї більше як 20-и літної праці; в ній подаю усе те, що я сам бачив, чув, зібрав або списав; проте є вона самостійною працею з виїмкою фізикографічного огляду, який зладив я на підставі праць д-ра Цубера\*) і д-ра Ремана\*\*).

З інших публікацій, які про Гуцулів появили ся, не користав я просто ддятого, бо крім праць д-ра Кайндля, які впрочім дотикають властиво буковинських Гуцулів, не найшов я таких, на які можна би оперти ся.

Крім кількох образків (ілюстрацій), які зазначую в тексті, всі інші споряджені з фотографічних знімків, доконаних мною або таки в Гуцульщині, або тут у Львові з таких предметів, які я в Гуцульщині зібрав а опісля умістив у музею ім. Дідушицьких у Львові, або з тих, що лишили ся моєю власністю; деякі з образків, як пр. нутро хати, суть *вірними* перерібками моїх оригінальних фотографічних знімків, які задля недостатчі сьвітла або з інших причин не були на стільки докладними, як сего вимагає ціль, для якої вони поміщені в тексті.

У відповідні місця тексту вложив я много гуцульських слів і їх форм з вимовою і наголосом так, як я їх чув, не менше старав ся я з усею силою придбати народню термінольоію, що усе зазначую у тексті *курсивом*; осібний словарець, поданий при кінці сеї праці, містить усї гуцульські слова, які мені лише удалось зібрати, а по при них і сторону, на якій їх у тексті віднайти можна.

Праця моя обнимає цілу галицьку Гуцульщину, а не поодинокі її села, проте представив я при опісеї обрядів і пр.

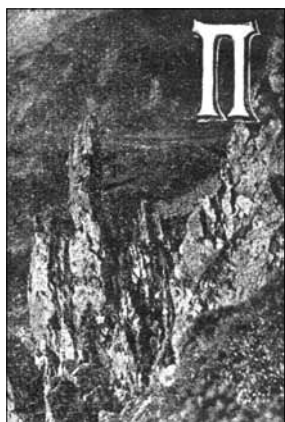
\*) Dr. Rudolf Zuber. Atlas geologiczny Galicyi. — Wydawnictwo Komisji fizyograficznej Akademii umiej. Kraków 1888.

\*\*\*) Dr. Ant. Rehmann. Karpaty pod względem fizyczno-geograficznym. Lwów 1895.

# І. Огляд фізикографічний.



(Орографія, гідрографія, геологія, клімат, плоди мінеральні, флора, фауна).



1. Спиці.

олуднево-східне крило галицьких Карпат знесло ся горі до альпейської висоти помежи жерелами Черемоша, Прута і Тиси. Усі, переважно рівнобіжні пасма гір, прямують від північного-заходу до полудневого-сходу а висота їх зростає в міру, як зближаємо ся до головного вододілу допливів Тиси і Прута а по части і Дністра. Найвишим *Грунем* (хребтом) того вододілу ве ся границя Галичини і Угорщини. Лінія того ділу є майже рівнобіжна з загальним напрямом тамошніх гірських пасмів і поодиноких геологічних утворів, з яких витворились ті пасма; тільки в закутку

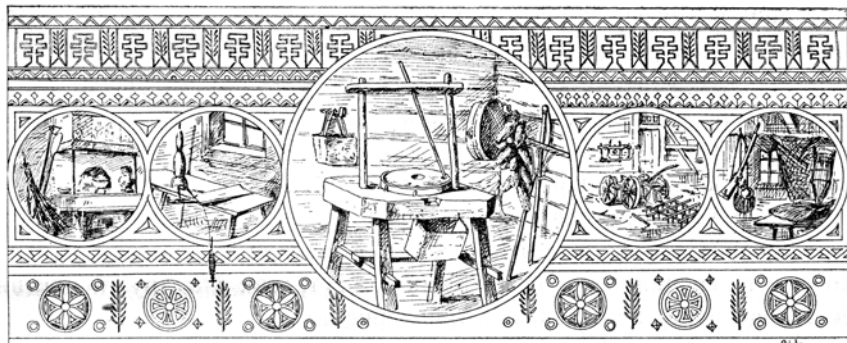
полуднево-східнім над жерелами Черемоша викручує ся тота лінія в сторону полудня, перетинаючи майже в півперек напрям утворів геологічних. В тім закутку не бачимо вже рівнобіжно уложених гірських пасем, але порозривані групи гір, до котрих належать: *Палениця*, група гір висунена на полудне, з найвишим шпилем *Команове* (1734 м.), *Ротундул* (1571 м.) на північ від Палениці, *Пурулуй* (1620 м.), *Лостун* на захід від Ротундула (1646 м.), *Мокрин* з величавою вапняною скалою *Мокринів камінь* (1563 м.), *Понадя* (1526 м.), *Шулїгул* (1694 м.), *Чивчин* із вершком *Гомул* (1769 м.), *Будийовска* (1684 м.).

## IV. Гуцульське село.



Селом називають Гуцули осередок катастральної громади, де є церков, приходство, школа, громадський уряд та кілька *осёдків* (газдівств); иньші части одної громади, се *куті*.

Громади названі звичайно після осередка села, а кути від потоку, над котрим, або від гори, під якою, розложили ся оседки. І так громада *Жебс*, названа від потоку Жебівський, над яким, після оповідань Гуцулів, жив колись Жебка, перший осадник того села. Він, кажуть, привів собі *кмітїв*, що йому служили кілька років, і за се подавав їм відтак по кавалкови ґрунту. Над тим потоком є теж осередок громади. Другі *куті* Жебс називають ся (крім вичислених у попередній часті): Присліп великий, Діл, Гать крива, Волова, Одзирноватий, Чорний Потік, Голиці, Багни, На устї Ільці, Чердаки, Бёрда, Краснік, Під Костричов, Ґриджин, У Новаковій бери, Кривец малий, Кр. великий, Плай з під Кринти, Маґурка, Підобіч, Довбнівки, Верх річки, Від Гóлов, З під Сениць, Підберёжниця, Бречник, Козьманівський, Двóрище, Флесівки, Біла кобила, Під Бергенчинов церков...



## ІХ. Звичайні заняття Гуцулів.

### І. Праця в осёднку.

Дучи за старими звичаями і місцевими традиціями, заспокоюють Гуцули працею своїх рук усе, чого потребують для себе; тому і займають ся найбільше газдівством, яке відповідає місцевим обставинам; воно подає Гуцулам з одного боку засоби до поживи, а з другого материял, з якого виробляють собі убраня, господарські знаряди, ставлять хати, уряджують оседки і т. д.

Челядь *кўтає ся* — займає ся, літом і зимою то у хаті, де варить їсти, меле зерно, піхає сімя, бє олій, лагодить запаси на зиму, пряде, тче, красить вовну, шие, вишиває, пере шмать, — то по за хатою, де доїть вівці та корови, ходить коло свиний, обходить городовину, лен та коноплі, дре бурешку, помагає мущинам коло сіна, збирає гриби, афини, щоби за уторговані гроші придбати собі та дітям фустку, пацьорки, ковтки, колачика і т. і.

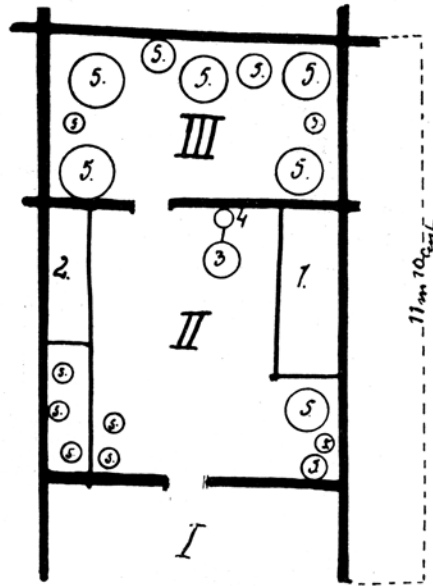
Мущина вештає ся все по за хатою; він обходить *маржину* (худобу), вивозить *карўцями* гній, *шкорбдит* поле, рубає дрова, направляє ворине, ставить загороду, кошьири, оре в поли, косить сіно, ходить на полонину „д' маржині“, торгує нею та бриндзею, *кладє* хати, церкви, робить коло доріг, у бутинах, *ходить* за роботою *царями*, розвозить деготь на доли, *їде конєм* по ярмарках та долеських селах з коновками та лижками, *гонит* сплави, вирабляє ліжники, коновки і всякі господарські знаряди, струже і ви-

бік від ватри, посуваючи то в право то в ліво верклюгом, який обертає ся враз з стовпом; колиж треба висунути котел на перед або в зад, то пересуває ся туди берфелу, що ходить поміж двома вершаками або в продовбанім місці; аби котел піднести у гору або спустити низше над ватру, на то продовбані у берфелі діри, якими переходить чіп, що придержує берфелу на верклюзі.

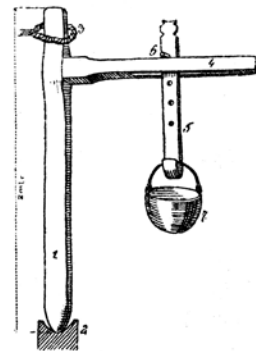
У *коморі* стоїть бриндзя, бараболя, мука, будзи й инший добуток та потріби полонинського життя.

Піддаше має стеліну, на якій сушать ся будзи.

Усі загороди обгороджує депутат 2-3 метри високими *дінницями*, спорядженими з *ломів* смерік; задля того провалюють вівчарі зрубані смереки вздовж границі загороди одні гузарями, другі вершаками до себе; суче тих смерік обтинають укисно, лишаючи довгі *спілиці* — кусні галузя; зрубане суче паде помежи спиці, що стирчать тепер остро в гору; так роблять против медведя, аби не міг перелізти через дінницю; а як коли і поважить ся, то ступаючи сучем, ломить його, наробить трескоту, будить псів і людей, а ті проганяють його. Старі медведі мудріші, вони наловяць *строню* — купу, моху у кожду лабу і так ідуть верх ломів у кошару; їх не чути тогди, бо суче не ломить ся; як лише перелізуть через дінницю, кидують мох, а ухопивши вівцю утікають з нею, та хоть тогди спуджають вівці та нароблять лому, побудять псів і людей, то медведя уже „не зіпре і не име ніяка сила“.



131. Плян стаї (обр. 130). I. Піддаше. II. Ватарник. III. Комора; 1. 2. лавиці; 3. ватра; 4. верклюг; 5. бодні, бербениці; і т. і.



132. Верклюг. 1. Стовп; 2. каганец; 3. гузва; 4. верклюг; 5. берфела; 6. чіп; 7. котел.



## I. На скрипку.

1. Ігра; (пригровка в полонині).

Moderato.

2. Коломийка.

Moderato.

### 3. Жовнярські сьпіванки.

#### Перша бранка.

1. Гуляйте ви, годні хлопці, поки-сте веселі,  
Бо вже впали із Крезенту\*) карти написані.  
Йик зачыли префесори ті карти читати,  
А у картах написано, би некрутів дати.  
Зібрали си пушкарики, стрільці тай гайдуки,  
Они пішли та спіймали Проця Томанюка.  
Йик вони го ізпіймали, у лавц укували,  
Штири стрільці і гайдуки у варту поклали.  
Та так Процька вни займили, долів облазами :  
Заплакали молодиці дрібними слозами.  
Заплакали молодиці, плачут дві дівчнї,  
А ті Процька, та займили аж до Коломиї.  
Не богато в Коломиї Процька обзирали,  
Лиш на Процька молодого білий мундур дали;  
Через плечі два ремені, карабин завдали,  
Та на три дни півтора му хлїба вфасували.  
А наш Процько молоденький, він не засмутив сї,  
Бо він хлїба комісного ще й не поживив сї.  
А наш Процько молоденький, він не баламутив,  
Він йик вїйшов на риночок, всу карту розтрутив.  
Та ішов він доріжечков, надибав два люде :  
Ци права ми доріжечка в Перехресні\*\*) буде?  
Ще сонечко не сходило, лише місьиць зийшов,  
А вже Процько молоденький в Перехресну прийшов.  
Переспав він одну нічку, переднував днинку ;  
Ой упали Томанюки в велику провинку.

\*) Kreisamt. \*\*) гуцульське село.

3. Щедрий вечір, добрий вечір!  
 Добрим людям на цес вечір!  
 Ци дома, дома, наш пан господар?  
 Ой ми знаєм, шо він дома,  
 Сидит собі конец стола.  
 На нїм шуба шубельова,  
 А в ті шубі калиточка,  
 А в калитці сто червоних;  
 То одному, то другому,  
 Щедрівничкам по одному!

(Космач.)

4. Господарю, господаречку,  
 Пусти в хату Меланечку.  
 Господарю, господаречку,  
 Дай Меланці горівечку.  
 Меланочка чисто ходит,  
 Нічо в хаті не пошкодит,  
 Меланочка чисто хаїт,  
 Припіч мие, лави маїт.

а кінчать :

Нам за щедрівочку  
 Дайте пива бочку,  
 Всім по скльиначці,  
 Бо ми всі молодці.  
 Ми щедрували,  
 Красно съївали  
 І на Меланку  
 Вам вінчували!

(Космач.)

Коли запросить газда у хату, починають там щедрувати ось як :

1. Щедрий вечір, добрий вечір!  
 Добрим людям на цес вечір!  
 Пишна файна Миланочка,  
 А ще красчий Васильчикок.  
 А чиньчику — Васильчику,  
 Посію-ж ті в городчику.  
 Буду тебе шанувати,  
 Тричі на день поливати,

## 56. Про золотого хлопця и царівну.

Була одна жинка, шо свого чоловіка усе била, йик не приніс рибу. Одного разу пішов чоловік на рибу тай зловив одну велику рибу; він дуже урадував си, бо знав, шо жинка не буде бити. Але тота риба єму так каже: Пусти мене, а йик буде тебе жинка кльисти, прийди и зловиш мене. — Прийшов чоловік до дому, а жинка питаєт си: А шо, приніс єс рибу? — Та ні, не приніс, бо в мене риба віпросила си. — А жинка тогди на него: А брешеш! — Вібила тай післала по рибу. Він пішов тай ловит; зловив ту саму рибу, шо вперед, а риба говорить до него: А шо, кльила жинка? — Та най би кльила, а то и била! Тепер тебе не пуцу! — Риба каже: Добре! Лиш йик мене принесеш, аби ти мене не їв, лиш, аби ти дав жинці, кобилі и сучці и абис решту закопав під йиблінку. — Добре, — каже чоловік. Приходить до дому, подав жинці рибу, жинка зготовила и кличе чоловіка до обіду. А чоловік каже: Я не хочу! Най тобі! — А вона каже: Добре, більше мині буде. — Попоїла тай льигла спати, а чоловік узьив рибу тай дав кобилі тай сучці а решту закопав п'д йиблінков. За рік учинила жинка два золоті хлопці, кобила два золоті коники, а сучка два золоті песики, а під йиблінков віросло дві рожі найкрасчі на ввес сьвіт. Йик усе тото попідросло, взьив більший хлопец одного коньи и одного песика, тай пішов вандрувати. Ишов він вандруючи, доки не зайшов у такий край, шо змий брав люде за чергов. Він прийшов йик раз у тот чьис, коли мав змий їсти одиначку царівну. Він приходит на то місце, де мают привезти царівну, став тай чекає. Аж тут везе паню йикис дїдо горбатий, немитий, нечесаний; привіз, а тот наближьє си д' неї и каже: Я чув, шо вас тут привезли на смерть; може би так було, аби я вас оборонив? — Пані відповідає: Господи, коби то так було, я би стала твоєв дружинов! — Аж тут лізе змий з девитьма головами, а тот йик ударив єго своїм мечем, то сім голов стьив, а єго кінь йик штрик, йик ударив ногов, то зірвав одну голову, а песок йик штрик, то зз'їв одну голову и змий вже неживий; тогди тот вібрав з усіх голов очи и йизики а пані дала єму свій перстїнь и так сказала: За рік аби ти прийшов до нашої палати. — Тот пішов собі далі и зайшов до одного дідичьи, а шо він був золотий, то єго дідич приймив у гостину и сказав єму: Зроби ти так, аби ми оба завтра їли обід з того начииньи, шо сам цар їст з него, то я тобі всей мій маєток даю а сам піду, куда буду видіти. — Добре, сказав тот, и пішов на місто, купив кошик, написав картку до царевої доньки, вложив у кошик, дав єго свому золотому песикови и пішов до дідичьи. Пес к побіг до цїсарскої палати. Царева донька пізнала песика и прочитала картку; зараз украла два тарелі, дві лижці, два видельця и два ножі, вложила до кошика и післала песиком. На другий день вже є начииньи до обіду. Потім каже дідич: Я спечу собі ще два хліби на дорогу. — А тот каже: Борони мене, Госпо-

до стайні, а там стоять варташі. Чи ни напили бисти си журилихи? — Дай нам тої журилихи. — Вони йик напили си, так усі поупадали. Тогди хлопчішы взыв коньи зі стайні, а з соломи зробив соломньиного. Сам сїв на коньи правдивого, тай вїо! Рано приходит до пана. Пан каже: Ти будеш великий злодїй-опришок. —

Від пана пішов у ліс й здибає ровту опришків и питає си: Ци умієте красти? Йик умієте, то йдїт и украдїт коньи, сїдло й мїлїон грошей червінців. — Опришки привели осїдланого коньи й мїлїон червоних. Тепер він їм сказав: Йдїт до кінцьи сьвіта и украдїт найкращу царівну. Хто ї украде, то возьме ї за жінку й дістане тот мїлїон червінців. — Опришки пішли до кінцьи сьвіта. Коли тот тьмував, йик вони вже за далеко, тогди забрав собі лудиньи, мїлїон червоиих, сїв на коньи, тай поїхав до дому. Коло дуба здибає своїх братів, а вони питают, ци ни бачив хлопцьи більшого від нас. — Він сказав: Шо минї дасте, то я скажу. — Оба сказали: Дамо тобі в нишьистю своє жите та товариство з тобов. — Тогди він каже: Я ваш брат, шо коло сего дуба з вами розийшов си, а знакомо, шо жаден з нас не вмер, бо ніж в дубї ни заржївив.

(Ждїбе).

## 84. Клинко злодїй.

Клинка, злодїя дьидя був злодїй; він ходив з своїм братом на злодїйщину. Але йик дьидя помер, то лишив три сини, а вуйко взыв раз одного пробувати, ци ни стане му за помічника. Вїйшли вони у ліс, а хлопец каже: Ото, вуйку, бучьи, добре було би на йирем! — Вуйко собі погадав: Се не буде злодїй; цес на газду вдав си! — На другий раз бере другого хлопцьи; йик прийшли у ліс, тот каже: Ото, вуйку, це було би добре вїйце до волів! — Цес ни буде злодїй а газда, подумав вуйко, тай завернув си д' хатї. Взыв третого з собов, пішли у ліс. Третий у лісі қажет: Це, вуйку, був би добрий бук до ночи! — Ага! погадав собі вуйко, аж це буде добрий злодїй, — тай пішов з ним на злодїйщину. Идучи вони стрічїют вірменина, шьо вів козу. Вуйку! — каже хлопец Клинко, — я украду цу козу, тай похарчєм, бо сми поголоднїли! — Иди, ти шмаркачу, каже вуйко, ми ни такі були з твоїм дьидем, та у днину очевидьички ни крали, а ти би хотїв украсти! — А будете видїти, вуйку, шо украду! — Буду видїти, каже вуйко. — Пішов Клинко наперед вірменина, тай зверг один постїл, а вірменин пройшов, а Клинко зверг видтак другий постїл на дорогу, а вірменин уздрив другий постїл, тай погадав: Це добрий постїл, новий! Шкода, верну си по тамтот, тай буде пара! — Лишив козу при дорозї, а сам вернув по перший постїл.

тельма = умисне;  
 темрйич = темно;  
 теркіла — бесаги з лудиньим і проч.;  
 терх — дві бербениці бриндзі на кони;  
 тесліця — II. 249;  
 тетервак — Tetrao Tetric;   
 тибель — колок, яким збивася два кусні дерева;  
 тїрба = кров, юха;  
 тїрва — місце, де готури гутья, II. 238;  
 тирвовий камінь — II. 225;  
 тїрло — II. 225;  
 тóвти — вірмени, купці, що скуповують вівці;  
 товчїнка — I. 142;  
 тóкма = умова;  
 толкувати = розважати;  
 толук = молодий медвідь;  
 топїрчики = пільні братки;  
 топорець — II. 289;  
 торбей — тот, що ходить з торбами;  
 тороки = френзлі;  
 трапаш — стежка утоптана вівцями;  
 требувати = дбати; я не требую = я не дбаю;  
 трембіта — I. 72;  
 трепїтник = терпентина;  
 тривати = довго жити;  
 трїло = отруя;  
 трїноч = жолудок;  
 трупїна — II. 176;  
 тїрати = уважати;  
 тїриця = огородовий лен;  
 Тїркул — гора, I. 2;  
 турш = кумбук;  
 туршник — дрібний, густий сме-рековий лїс;  
 тїсок = мелянхолїя;  
 тушур — вовна з другого стриження;  
 текло мене = обїшло мене;  
 Тюдїв — село, I. 56;  
 угоджїйти = чекати;

удати си = подобати ся;  
 укий = учений;  
 уклепати си = збаламутити ся;  
 ўкро = прикро;  
 ўлоги — кїтловини, в які сто-чує ся камїне;  
 ўплїт = фризура;  
 урїтний = прикрий;  
 Устерїки — село, I. 56;  
 утрїпати = навикнути, втягнути ся;  
 учїнів си — уродив ся;  
 ўчутка = поголоска;

фактувати — наймати на полїтки;

фантїи = убранє;  
 фарїон = інтригант;  
 фатати = хапати;  
 фацарний = дотепний;  
 фашїне — смеречїи, уживанє на кашиці;

фе = не мож, годї;  
 фелєга — стара манта;  
 фелелувати = ручити;  
 фєрек до фереку = до щенту;  
 Ферескуля = село, I. 56;  
 фїїн, фїн = похресник;  
 фїрма = форма;  
 фїрмак — модель;  
 фїрòвщина — III. 8;  
 фїцїгòрна = кокета;  
 фїглявий = фалшивий;  
 флекєв = парубок;  
 фльоєра — сопівка без денця, III. 71;

флов = вовк;  
 фляджити = денунцїовати, очернювати кого;  
 фòлюш — I. 113;  
 Фòресек — гора, I. 4;  
 фортїна — буря, град;  
 фòя — листє (шпильки) сме-реки;  
 фураж — недостаток бриндзі;  
 харний = чистий;

## **«ГУЦУЛЬЩИНА» ВОЛОДИМИРА ШУХЕВИЧА — ВІДОБРАЖЕННЯ СТАНУ УКРАЇНСЬКОЇ ЕТНОГРАФІЇ НАПРИКІНЦІ ХІХ — НА ПОЧАТКУ ХХ СТ.**

У 1899 р. у світ вийшла перша частина відомого дослідження Володимира Шухевича «Гуцульщина», яка відразу привернула увагу як науковців, так і широке коло шанувальників традиційно-побутової культури гуцулів. Відтоді минуло майже 120 років — досить значний як для наукової праці період, але зацікавленість нею ніскільки не ослабла. Навпаки, з плином часу все більше усвідомлюєш її непересічну науково-пізнавальну цінність для українського народознавства — етнології, фольклористики, мистецтвознавства. У чому ж секрет довговічності та неповторності наукових студій В. Шухевича?

У пошуках відповіді на це, на перший погляд, просте запитання, на увагу заслуговує передусім період виходу праці у світ. Він добре відомий: 1899 (перша її частина) — 1908 (остання, п'ята частина) роки. У цьому ж хронологічному проміжку надрукували також польськомовний варіант «Гуцульщини» в чотирьох томах (1902, 1904, 1908 роки).

У зазначений період науково-пошуковою роботою активно займалися й інші провідні етнографи та фольклористи Наукового товариства імені Шевченка у Львові. Так, упродовж 1895–1903 років шість наукових подорожей здійснив на Закарпатську Україну (зокрема і в райони Східної Словаччини та Південної Угорщини) Володимир Гнатюк (1871–1926). За слушним зауваженням знавця усної народної творчості Михайла Яценка, він не тільки відкрив для української культури ці території, а й зробив багато для пробудження закарпатських українців до громадської діяльності, їх зближення із Західною та Наддніпрянською Україною<sup>1)</sup>. За спостере-

---

<sup>1)</sup>Яценко М. Т. Володимир Гнатюк. Життя і фольклористична діяльність / М. Т. Яценко. — К.: Наук. думка, 1964. — С. 28.